

BLAD GROEN

CONTACTBLAD VAN IVN BERNHEZE

Poelen inventarisatie
Interview Martien van Helvoort
Heermoes
Eik en Beuk kasteel Heeswijk

BELEEF DE NATUUR!

IVN

Het IVN is een vereniging die bijdraagt aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu, landschap en leefomgeving.

Verspreid over Nederland heeft het IVN 174 plaatselijke afdelingen. Meer dan 20.000 leden zetten zich actief in voor de natuur en het milieu door middel van allerlei voorlichtende en educatieve activiteiten voor jong en oud, zoals excursies, cursussen, tentoonstellingen en lezingen.

Foto voorblad en deze pagina:: Grote beuk bij kasteel Heeswijk (foto: Eric Kaelen)

BLAD GROEN

Nieuw!

Tja het leek even een dramatisch jaar te worden voor de redactie. Twee van de vier leden waren gestopt als redactielid John Davies was namelijk niet alleen gestopt als secretaris maar ook bij Bladgroen. John is zo goed als onvervangbaar voor vooral onze eindcontrole. Hij zorgt letterlijk en figuurlijk voor de puntjes op de i. Gelukkig kon ik hem, toch nog, over halen om de controle te blijven doen van 'Bladgroen'.

We zijn hem dan ook zeer dankbaar hiervoor.

Omdat ook Léon Weeterings bij de redactie was vertrokken i.v.m. met zijn 'overstap' naar IVN-Uden was de redactie dus nog maar op halve sterkte.

Maar als de nood het hoogste is, is de hulp, gelukkig, nabij!

Nico Anker nam de redactie taak van John over. Léon deed samen met mij de opmaak van het blad. Om daar iemand voor te vinden leek in eerste instantie moeilijk omdat daar wat specifieke kennis voor nodig was. Maar Peter Kriele kwam heel toevallig Eveline van Rijbroek tegen. Gelukkig was ze bereid om samen met mij de opmaak van ons blad te verzorgen.

Ze werkt als vormgeefster bij de Hadeejer en heeft een grafische opleiding gehad en heeft aan huis een eigen bureau "LEefs Studio". We zijn dan ook heel erg blij dat zij ons team komt versterken.

Maar Léon deed niet alleen de opmaak maar zorgde ook voor de aanlevering en schrijven van artikels. Daar hadden we nog een vacature voor. Het toeval wilde dat Peter Kriele in die periode net iets te ijverig was met het aanleveren van stukjes die in Bladgroen moesten komen. Daarbij was hij bij het voorstellen van Eveline ook aanwezig. Om een lang verhaal kort te maken. We hebben ook Peter als nieuwe redactielid kunnen binnen halen. Hij wilde zelf wel een 'proeftijd' van een jaar. We zullen zien...

Ik wil onze nieuwe redactieleden heel veel plezier, met het samenstellen van ons mooie blad, wensen!

Het resultaat van dit 'half verse' redactie-team ligt nu voor jullie, heel veel leesplezier!

Eric Kaelen
Namens de redactie

- 4 Van de voorzitter
- 5 Poelen inventarisatie in Bernheze
- 6 Planten met een verhaal: Heermoes
- 10 Eik als grensboom bij het kasteel
- 11 Wandelen in Bernheze wordt nog leuker
- 12 De muuerhagedis van Dinther: allochtoon of autochtoon?
- 13 Interview met Martien van Helvoort
- 14 Monumentale beuk tegenover het kasteel moet om

COLOFON

REDACTIE:

Nico Anker, Peter Kriele, Theo Bienen en Eric Kaelen (opmaak)

DRUKKER:

Editoo B.V. te Arnhem

KOPIJ:

redactie.bladgroen@gmail.com

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen al dan niet te plaatsen, in te korten of aan te passen.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt worden door middel van fotokopieën, elektronisch, mechanisch, opnamen of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Van de voorzitter

Beste natuurvrienden,

Het voorjaar toont zich al aan ons met al zijn grilligheid. Warme dagen met bijna 20 graden worden afgewisseld met regen, storm en koude. Toch kruipt de natuur al uit zijn schulp en in tuinen en bermen zie je nieuw leven opbloeien. Op zaterdag 18 maart konden we dat goed zien, toen we met een aantal vrijwilligers van IVN hebben mee gedaan aan de schoonmaakactie van bermen en bossen in het buitengebied van de Gemeente Bernheze. Dit is altijd dankbaar werk, gezien de bijna volle container met rotzooi die we met vele vrijwilligers ophaalden.

Vacature

Ook zijn we als bestuur nog steeds op zoek naar mensen die een steentje willen bijdragen aan het organiseren van onze afdeling. De huidige bestuursleden treden binnenkort ook af, en we zouden graag zien dat hun taken weer op een enthousiaste en adequate wijze worden ingevuld. Ook op het gebied van coördinatoren van werkgroepen zijn er mogelijkheden. Als je belangstelling hebt ben je van harte welkom om eens te komen praten.

Wisenten (foto: Eric Kaelen)

Maashorst

Tot slot nog even een woordje over het schitterende natuurgebied de Maashorst, gedeeltelijk gelegen in onze Gemeente. Dit staat momenteel nogal in de belangstelling, vanwege de mogelijkheden en/of beperkingen voor bezoekers. In de discussie die daarover gevoerd wordt, lijkt de primaire functie, namelijk natuurgebied, wel eens wat onder belicht te worden. Wij willen ons als IVN terughoudend opstellen in discussies, en zeker niet in politieke disputen terecht komen. Toch menen we dat het goed was te melden dat we voorstander zijn van het afmaken van de proef met de wisenten in de kern van de Maashorst. Daarna kunnen op een zakelijke manier, gebaseerd op feiten, de voor- en nadelen tegen elkaar worden afgewogen, zonder emotionele druk van buiten. Ga vooral ook zelf kijken en genieten van de natuur.

Joost Willems
IVN Bernheze

Nieuwe natuurgidsencursus!

Maar er is meer te melden. We zijn in regionaal verband (IVN Bernheze, Oss, Uden en Veghel) druk bezig met de voorbereidingen van een nieuwe natuurgidsencursus. Het is nu wel zeker dat deze doorgang gaat vinden. De start is gepland voor september 2017. Het is een zeer brede en gedegen cursus waarin alle aspecten van de natuur, en de wijze waarop je dat als gids kunt doorgeven naar andere mensen, uitgebreid aan bod komen. Verderop in dit blad, op de website en tijdens de Algemene ledenvergadering wordt meer informatie over de cursus bekendgemaakt.

Actiefoto van de vorige natuurgidsencursus.

Poeleninventarisatie in Bernheze

Op 10 november 2016 bezochten Henk Kuijs, Jan van den Broek, Nico Anker namens IVN, en Jo van Hemmen namens De Ontmoetingstuin, een presentatie in Laarbeek over een nieuw te starten project.

Het door RAVON en Het Brabants Landschap geïnitieerde project behelst een inventarisatie van alle poelen in Noord-Brabant, zowel gemeentelijke, als in tweede instantie ook particuliere. Er is een geldelijk potje beschikbaar van €250.000 waaruit uiteindelijk een vijftigtal poelen voor elk €5.000 in aanmerking komt om te worden verbeterd.

Poel bij de Bleeken

Registratie

Voor registratie van al die duizenden poelen is door projectleider Frank Spikmans van RAVON een database ter beschikking gesteld. Hier kunnen alle gegevens verzameld worden

o.a.: de locatie middels coördinaten, een aantal foto's van de poel en gegevens zoals oevervegetatie, poelvegetatie, verzanding, aanwezigheid van vissen, beschaduwing, kwaliteit van het water, droogval.

Doel

Uiteindelijke doel naast vastlegging is te komen tot een advies voor verbetering en onderhoud. De resultaten van onze inventarisaties gebruikt de gemeente voor haar biodiversiteits-registratie. Samen met de resultaten van de Floron-werkgroep.

Beheersmaatregelen

Tijdens de drukbezochte presentatie van RAVON/Brabants Landschap konden we ter plekke ook nog zien hoe zo'n

bewerking van een poel en dan met name de oever met een graafmachine werd aangepakt. De beste periode om beheersmaatregelen uit te voeren is tussen begin september en half oktober. In die periode zijn er nog weinig amfibieën in het water aanwezig. De temperatuur is dan ook nog voldoende hoog en zijn veel soorten nog actief. Ze kunnen zich dan bij werkzaamheden nog verplaatsen. Het maaien van oevers is dan nog mogelijk; bomen en struiken verwijderen kan de gehele winter, maar vóór het vogelbroedseizoen.

Vegetatie

Wanneer het wateroppervlak voor 50 - 70% bedekt is met vegetatie komt opschoning in aanmerking. Rondom poelen die zich in (grazige) vegetaties bevinden die met enige regelmaat gemaaid worden, dient een bufferstrook van tenminste vijf meter om het water te worden ontzien. Deze strook biedt fauna een rustplaats (dekking) en foerageerplaats.

Het verwijderen van opslag dient alleen plaats te vinden wanneer dit ook echt nodig is. De aanwezigheid van enkele struiken en enkele bomen is vaak gunstig, omdat zij rust- en uitkijkplaatsen voor vogels en insecten bieden en schuilplaatsen voor tal van andere dieren. Wanneer er een te grote schaduwwerking op het water ontstaat, of er veel bladval is, dient de opslag te worden verwijderd. Het verdient de voorkeur niet de hele poel van vegetatie en sliblaag te ontdoen. Streef naar tenminste 30 tot 50% open water. Het is beter bij de schoningswerkzaamheden naar één kant toe te werken. De poel wordt dan als het ware over een kleine afstand verplaatst.

Eieren

De noordelijke oever dient steeds deels ongeschonden te blijven. Amfibieën zetten hun eieren bij voorkeur af tussen de planten. De noordelijke oever is de warmste oever en heeft daarom de voorkeur i.v.m. de ontwikkeling van de eieren.

Tekst en foto's: Nico Anker

Planten met een verhaal: Heermoes

Toen ik mijn boerderijtje kocht trof ik daar een vreemd plantje aan. De bladeren leken, in de eerste instantie, op een soort dennennaalden die netjes in kransen rond het groene stengeltje gerangschikt waren. Het was wel groen maar het kreeg geen bloemen of iets anders dat op voorplantingsorganen leek. Toch stond mijn hele tuin er mee vol.

Paardenstaart

Eigenlijk mogen plantjes bij mij wel in de tuin blijven staan al zijn ze niet echt mooi. Maar omdat het alles overwoekerde (behalve mijn zevenblad) moest er iets aan gedaan worden. Ik heb dan ook de eerste 15 jaar dat ik daar woonde geprobeerd ze met alle middelen (natuurlijk zonder vergif) uit mijn tuin te verbannen. Echter zonder succes. Voor elk plantje dat ik uit de grond trok kwamen er twee voor terug en als ik die er uit trok kreeg ik er vier voor terug enz.. Zelfs door het aangebrachte anti-worteldoek kwam het zonder problemen doorheen. Het bleek om de paardenstaart, heermoes te gaan. Ik dacht als ik de vijand beter leer kennen dan kan ik hem ook beter bestrijden. Dus ging ik eens kijken wat er van bekend is.

Heermoes (foto Eric Kaelen)

Fossielen

Ik heb ook de hobby om nu en dan fossielen te gaan zoeken. Nu zul je je wel afvragen wat heeft dat met paardenstaarten te maken. Maar soms kun je in de afval van de steenkoolmijnen nog afdrukken van deze planten zien en in heel bijzondere gevallen blijft soms zelfs de stam intact, maar meestal is alles platgedrukt. Onze steenkoolmijnen zijn al tientallen jaren dicht en de afvalhopen ontsierden al die tijd het landschap en waren niet toegankelijk. Tegenwoordig wordt dit afval weer hergebruikt. Het leuke daarbij is dat het bedrijf 'fossielen-jagers' nu en dan de kans geeft om in deze afval naar fossielen te zoeken. Het zoeken bestaat dan, normaal, uit het splitsen van zo'n groot mogelijk-

ke stenen 'platten'. Als je dan geluk hebt vindt je afdrukken van planten daarin. Vaak zijn dit varens of afdrukken van de schors van bomen.

Bij het zoeken in deze afvalhopen heb ik het geluk gehad om een afdruk van een paardenstaart te vinden.

Afdruk paardenstaart, Laura steenkoolmijn, Limburg (foto Eric Kaelen)

Het toeval wil dat de afdruk de grootte van heermoes heeft. En wat nog meer opvalt is dat de blaadjes dezelfde 'vouw' in het midden hebben. Zelfs de stengel heeft dezelfde groefjes. Zou het de over, over, over grootvader, of moeder, zijn van de plantjes in mijn tuin? Dan zouden de nakomelingen, in de afgelopen miljoenen jaren, de meest erge rampen zoals overstromingen, klimaat veranderingen en meteoriet inslagen overleefd hebben. Dan heeft het weinig zin dat ik, gewapend met een snoeischaartje, hem letterlijk een kopje kleiner wil gaan maken. Maar goed, van de andere kant hoef ik mij dan ook niet te schamen dat het mij in al die jaren niet is gelukt om hem te verbannen! Trouwens naast de afdruk van de paardenstaart had ik ook het geluk om een intact fragment van een stam van een paardenstaart te vinden. Dus geen afdruk maar een stuk 'echte' stam. Ondanks de grootte kun je ook hier duidelijk de groeven op de stam zien. Het is heel uitzonderlijk zo iets te vinden en het geeft aan dat ze toen best groot konden worden.

Doorsnede paardenstaart, Laura steenkoolmijn, Limburg (foto Eric Kaelen)

Carboon

De periode waarin deze fossielen zijn ontstaan is meer dan 300 miljoen jaar geleden en wordt Carboon genoemd. Deze valt precies in de 'bloeitijd' van de paardenstaarten. De toen gestorven planten zijn na miljoenen jaren omgevormd tot steenkool.

Deze oude voorvaders vormden, samen met de wolfsklauwen, de eerste hogere planten op aarde. Bij mij in de tuin worden ze maar maximaal 60 cm hoog maar in het verleden waren ze zo groot als de huidige bomen en vormden ze de eerste bossen. Dus eigenlijk mag ik blij zijn dat ze in de loop van de tijd wat kleiner zijn geworden. Ik moet er niet aan denken dat ze net zo hardnekkig zijn als de heermoes en als ik dan één boom zou omhakken ik er twee voor terug zou krijgen enz.

Van de familie van de paardestaarten komen er tegenwoordig op de wereld nog iets van 25 verschillende soorten voor. De grootste daarvan komt in o.a. Zuid-Amerika voor en wordt toch nog meer dan zes meter hoog.

Foto Chad Husby internet w3.fiu.edu/husby

Naam

De nederlandse naam 'paardensstaart' is al heel oud. Doedoens gebruikte deze al in zijn Cruijdeboek van 1554. Maar waarschijnlijk is deze naam nog veel ouder want Albertus Magnus (ca.1250) noemde deze plant al Cauda equi wat paardenstaart betekent.

De soort paardenstaart in mijn tuin is heermoes. Waar deze naam vandaan komt is niet echt duidelijk. Het zou afgeleid kunnen zijn van 'herde' = kudde en 'moos'=mos. Dus in kudde groeiend mos. Of 'mos' slaat misschien op de niet zichtbare bloeiwijze.

Gelukkig is over de latijnse naam Equisetum arvense meer duidelijkheid. Equisetum is samengesteld uit het Latijn voor paard (equus) en borstel (seta). In het verleden vonden ze de steriele planten dus op de staarten van paarden lijken. De Grieken vonden dit ook al want ook zij noemden ze paardenstaart (hippuris of hippouris).

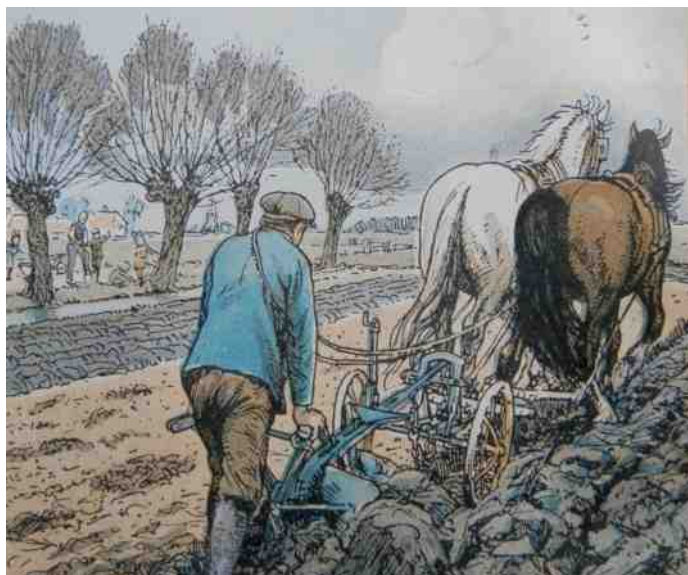
De soortnaam 'arvense' is afgeleid van 'arvum' wat akker betekent.

Maar in het verleden zijn, bij ons, ook andere namen gebruikt:

1554/1557: Equisetum minus, Equisetum alterum, Equitium, Scevola

1616: Hippuris minor

Ze kenden in die tijd, bij ons, twee soorten paardenstaarten de grootte en de kleine vandaar dat je in bovenstaande benamingen de soortnaam 'minus' en 'minor' tegen komt waar de kleine soort mee bedoeld wordt.

Volksnamen

Dit zijn er vele en verschillen per streek en hebben betrekking op het uiterlijk, de groei of (on)bruikbaarheid van de plant. Hieronder volgen wat voorbeelden daarvan.

Namen over het uiterlijk zijn: Vossenstaart, Kattetroet (Zuid Limburg), Rottesirts (Oostdongeradeel), Lede(n)kruid, Naaldenkoker (o.a. Zuid Holland, Zeeuws-Vlaanderen).

Namen over de (on)bruikbaarheid zijn: On(n)ijt, Onnait, On(n)et (deze slaan op het oneetbaar zijn voor vee), Kwader-naert en Koevergif (Friesland), Kwadenaard (Zuid Holland), Schuurbies (dit kruid werd gebruikt om (tinnen) voorwerpen mee te schuren).

Het woord 'Koevergif' slaat op het giftig zijn van de plant voor koeien. Een oud Duits gezegde zegt; "Der pferde Brot, Der Kúhe Tod". Schijnbaar kunnen paarden dit kruid dus beter verdragen dan koeien. Maar misschien heeft een andere soort paardenstaart, Lidrus (*Equisetum palustre*), die voor de mens giftig is, hier ook aan bijgedragen.

Dan heb je nog veel namen (afhankelijk van de streek) met 'bol' of 'bolt' wat 'onkruid' betekent: Roebol, Roebolt, Ro(e)wbolt, Roobol, Rouwbol, Rúgebol, Ruigebol, Rúkebol, en Ruwbolt.

Als laatste heb je namen die in de richting van de duivel of bijgeloof wijzen: Akkergeest, Unjer en Unnder.

Behekst

Het kruid was behekst. Aan het uiteinde van de heermoes zou de akkergeest zich schuil houden. Volgens het bijgeloof zou aan het uiteinde ervan ook een gouden ring te vinden zijn. Misschien was dit een methode om mensen, die dit onkruid moest verwijderen, te motiveren. Vroeger had je trouwens wel een probleem mocht je bij toeval die ring vinden. Want dan werd je zeer zeker meteen als 'heks' bestempeld en dan had je niet lang plezier van je vondst en werd het, letterlijk, heel erg heet onder je voeten.

Voortplanting

Tja nu komen we letterlijk tot de wortel van het probleem. Eerst verschijnen er bleke sporenaren. Die zien er redelijk onschuldig uit. Maar deze blijken juist de bron van mijn probleem. Want deze aren bevatten ontelbare sporen die weer voor nieuwe aanvoer van heermoes zorgt. Het duurde

daarbij, bij mij, een tijdje voor ik de link had gelegd tussen deze bleke dingen en de groene steriele 'plaag' die later verschijnt. Deze groene invasie ontspringt uit de wortels die, wijd verspreid en diep onder de grond liggen. En wat nog erger is stukjes wortel kunnen ook weer opnieuw uitgroeien. Maar goed de wortels liggen zo diep dat het uitgraven daarvan toch geen optie is.

Bijzonder

Het is een heel bijzonder plantje want in het voorjaar vormt het eerst een soort witte 'fertiele' stengel met sporenaren. Deze sporenaar bestaat uit losse 'schiltjes' of 'tafeltjes'. De sporen in de sporenaren zijn omwonden met een soort touwtje die onder invloed van de luchtvochtigheid als een soort elastiekje werken. De sporen worden zo, bij droog weer, gelanceerd waarna ze door de wind worden getransporteerd. Uiteindelijk ontstaat daaruit een vrouwelijke of mannelijke voorkiem (gametofyt). De mannelijke voorkiem produceert spermatozoiden die de vrouwelijke eicel, in de vrouwelijke voorkiem, bevrucht. Hieruit ontstaat weer een nieuwe plant.

Gebruik

Nou gezien dit alles lijkt de kans om er vanaf te komen vrij klein. Maar misschien is het plantje nog ergens voor te gebruiken. Tenslotte bleek mijn zevenblad ook eetbaar te zijn. Hoewel dat het probleem niet oploste omdat ik met eten alleen de groei niet kan indammen. We zagen bij de volksnamen weinig goeds over de heermoes. Dus eetbaar en/of lekker zal het niet zijn. Toch is de plant, vroeger, ook positief in het nieuws geweest.

Het 'gewone' volk heeft het altijd al gebruikt voor het poetsen van (tinnen) voorwerpen en het polijsten van hout. Misschien is het daardoor ook in mijn tuin gezet? Het hoge gehalte aan kiezelzuur zorgt voor een schurende werking. De Griekse arts Dioscorides (eerste eeuw na Christus) beschreef al dat heermoes sterke wondhelende, bloedstelpende en urine-afdrijvende werking had. Galenus, een prominente arts, chirurg en filosoof, deed in de tweede eeuw na Christus zelfs de uitspraak: '... dat heermoes pizen kan helen, zelfs als ze doormidden zijn gesneden.' In de 16 de eeuw schreef de bekende arts Dodoens, dat het voor van alles goed was. Maar vooral om bloedingen te stoppen en wonden te ontsmetten.

Veel later in o.a. het "Medisch Handboek Voor Het Huisgezin" uit 1935 (Dr. Bella Müller) wordt dit kruid in de vorm van thee weer genoemd als urine drijvend, middel bij nieren blaasziekten, bij jicht en reumatiek, neusbloeding en waterzucht. En uitwendig bij slecht genezende wonden, schurftige zweren en tuberculeuse beenziekten.

Ook nu nog kom je deze plant in kruidenboeken tegen. Bij inwendig gebruik is het o.a.: Urine drijvend, goed voor lever en nieren, tegen incontinentie, tegen artritis/reuma, blaasontsteking, versterkt botten, en goed voor nagels en haren.

Mocht je het willen uitproberen dan is het uitkijken welke stengels je gebruikt! Want als de stengel kleine bruine vlekjes heeft kan die besmet zijn met een schimmel. Deze schimmel bevat de giftige stof equisetine! En verwisseling met de giftige Lidrus is ook nog mogelijk!

Tekst en foto's: Eric Kaelen tenzij anders vermeld. Literatuur: Planten met een verhaal, T. Leenen, internet en ISBN: 9029044675; 902526512x.

IVN Natuurgidsenopleiding

Dit najaar, om precies te zijn op 23 september aanstaande, gaat er weer een geheel vernieuwde versie van de onvolprezen natuurgidsenopleiding van start. Dit is dé gelegenheid om je kennis van de natuur te vergroten en er ook nog iets mee te gaan doen.

Doelstelling

De opleiding is niet alleen gericht op een gedegen uitbreiding van je kennis van de diverse aandachtspunten in de natuur, zoals: planten en bodem, dieren, ecologie en landschap en de relatie tussen natuur, milieu en mens. Ook leer je veel over de ontstaansgeschiedenis van het IVN, het doel, de focus op opleiden, en het gidsen. Je leert presenteren, uitleggen en wandelingen begeleiden. Er wordt dus ook veel aandacht besteed aan het ontwikkelen van je didactische vaardigheden.

Geschiedenis

Wist je overigens dat een van onze leden, namelijk Joost Jansen, pastor en Norbertijn in de Abdij van Berne te Heeswijk, al meer dan vijftig jaar geleden, als een van de eersten in Nederland, deze opleiding in Den Haag heeft doorlopen?

Docent

Er is veel goed gedocumenteerd lesmateriaal beschikbaar, niet alleen in een mooie naslagmap van IVN Nederland, maar ook als lesmateriaal van de diverse docenten. Opnieuw is Rinie Kerstens, oud biologie docent aan het Zwijssen College te Veghel, bereid gevonden om als hoofd-docent op te treden. Hij kan op onnavolgbaar enthousiaste wijze vertellen over heel veel aspecten van de natuur. Diverse specialisten uit onze gelederen staan hem bij op diverse onderwerpen. "Onze" versie van de opleiding wordt gevalideerd door de landelijke IVN organisatie. De opleiding, waar in totaal 32 cursisten kunnen worden toegelaten, wordt georganiseerd in een samenwerking tussen de vier IVN regio's in Noord- Oost Brabant, namelijk Bernheze, Oss, Veghel en Uden. Ondergetekende is namens onze regio betrokken bij de organisatie.

Les opbouw

Behalve theorie-avonden wordt de lesstof ook overgedragen tijdens excursies, een weekend en een afsluitende dag. Je maakt ook huiswerkopdrachten. De invulling van de opleiding in onze regio wordt voor een groot deel bepaald door ons eigen docententeam, uiteraard wel met als basis de map van de landelijke organisatie. Uiteraard wordt ingespeeld op de wisselingen van de seizoenen, en de natuur dichtbij, in onze eigen omgeving, krijgt extra aandacht.

Praktijkles

Eisen

Wat wordt er van je verwacht als je met deze opleiding zou mee doen? Op de eerste plaats een grote dosis enthousiasme en inzet. Realiseer je dat het een pittige opleiding is die bijna twee jaar duurt. Een bepaald niveau van basiskennis en interesse in de natuur is tevens een vereiste. Om de begroting sluitend te maken wordt er van de deelnemers een bijdrage gevraagd van € 300,00 per persoon. Verder zal je aardig wat tijd moeten investeren. Een van de belangrijke doelen van deze opleiding is, dat je, na afloop, beschikbaar bent als gids voor IVN. Daarmee wordt je mede het boegbeeld van de vereniging! We verwachten dus wel dat je lid bent van het IVN, of dat wordt.

Rinie Kerstens

Belangstelling?

Als je belangstelling is gewekt, meld je dan aan voor de voorlichtingsbijeenkomst op 6 juni aanstaande in de Groenhoeve in Uden. Dat kan met een e-mail naar IVN-Bernheze@gmail.com.

Wij hopen en rekenen op een enthousiaste deelname vanuit Bernheze.

Joost Willems, voorzitter IVN Bernheze.

Eik als grensboom bij het kasteel

De eik langs de oude Aa bij het kasteel is in de zomer van 2016 door de bliksem getroffen.

Hij is zo ernstig beschadigd, dat hij het waarschijnlijk niet zal overleven

Het is een bijzondere eik, omdat hij eeuwenlang als grensboom voor de drie parochies Heeswijk, Berlicum en Schijndel heeft gefungeerd.

Op de kopie van een oude kaart uit 1345, die berust bij de heemkundekring Berlicum, staat die eik als "Paal" aangegeven.

Oude kaart met de eik aangegeven als paal (zie rode cirkel)

Katholieken

Hoewel vele katholieken het niets eens waren met het besluit van de bisschop tot samenvoeging van die drie parochies heeft God daarboven de bisschop gesteund en heeft hij gemeend toch zijn toorn over die eik te moeten uitstorten.

Scheidingseik in 2016

Nakomeling

Hoewel hij nog overeind staat heeft ons IVN toch besloten er een nieuwe eenzelfde jonge eik naast te zetten. Het is een zaailing van de eiken langs de Gouverneursweg. Deze eiken zijn opgevallen door hun goede eigenschappen en worden genoemd in de "Rassenlijst Bomen". Harry v.d. Broek uit Dinther kweekt deze eiken uit Heeswijk en met hem heeft het IVN (met dank aan het Brabants Landschap), de mooiste uitgezocht.

Nakomeling scheidingseik

Herplant op 5 november 2016

Luc Eekhout, Martijn Fiervloet en Harry v.d. Pas respectievelijk directeur van het kasteel, de vertegenwoordiger van Brabants Landschap en de Coördinator van de VENEL-groep van het IVN grepen de kans aan om op de Natuurwerkdag van 5 november 2016 die jonge eik daar te planten. Verder waren nog aanwezig Theo Danen van de Heemkundekring Berlicum en enkele leden van de Heemkundekring De Wojstap en natuurlijk zij die graag een keer in het landschap wilden werken waaronder leden van de Stichting Landschapsbeheer Aa-dal Berlicum.

Nieuwe aanplant

Tekst: Peter Kriele

Foto's: Peter Kriele en Bert Pernet

Wandelen in Bernheze wordt nog leuker!

In 2008/2009 werd in de gemeente Bernheze samen met de regio VVV een wandelroutenetwerk uitgezet, wat we kennen van de houten paaltjes met geelgroene bordjes in binnen- en buitengebied. Samen met een kaart biedt dit netwerk alle informatie die u nodig heeft om zelf een aantrekkelijke route uit te stippelen langs de mooiste plekjes over 225 km bewegwijzerde wandelpaden.

Sinds het in gebruik nemen in 2010 is op verschillende plekken in Bernheze natuur hersteld, nieuwe natuur ontwikkeld en zijn wandelpaden aangelegd of juist verdwenen. Vorig jaar nog zijn verschillende van die langlopende projecten gereedgekomen, zoals het Wijstherstel in Nistelrode, de ombouw van de N279 in het Aa-dal en de aanleg van enkele natuurverbindingen. Een goed moment dus om ook het wandelroutenetwerk hierop aan te passen en zoveel mogelijk aan te laten sluiten op die nieuwe ontwikkelingen. Het komende wandelseizoen zal een groepje vrijwilligers (gebiedskenners) zich hierover gaan buigen om die nieuwe gebieden in het routenetwerk op te nemen. - Tegelijkertijd wordt ook dit jaar een begin gemaakt met het inventariseren van alle aanwezig poelen in Bernheze; het

zou zo maar kunnen dat ook daar nog mooie plekjes ontdekt worden die de moeite waard zijn om in het wandelroutenetwerk mee te nemen.

Tekst: Theo Bienen

Meedoen

Is je interesse gewekt om mee te doen of heb je nog tips om de wandelroutes te verbeteren, laat het dan weten aan Henk Bronts of Theo Bienen of via het secretariaat van IVN Bernheze.

Bestemmingsplan wordt omgevingsplan

In 2010 heeft gemeente Bernheze “voor de laatste keer” een bestemmingsplan vastgesteld voor het buitengebied van onze gemeente. In zo’n bestemmingsplan wordt vastgelegd wat is toegestaan bij een bepaalde bestemming; simpel gezegd wat mag ik wel maar vooral ook wat mag ik niet op mijn bedrijf, woning of stukje grond.

Wat gaat er veranderen

Op landelijk niveau wordt de nieuwe omgevingswet ingevoerd. Dit betekent dat niet langer het bestemmingsplan bepalend is maar een “omgevingsplan” voor binnen- en buitengebied tezamen. Het omgevingsplan is bedoeld om de “ontwikkelingsrichting” van een gebied vast te leggen, en daarbij de randvoorwaarden op te nemen voor toekomstige activiteiten. Het omgevingsplan wordt zo aan de ene kant flexibel en waarborgt tegelijkertijd de kwaliteit van de leefomgeving.

Een initiatiefnemer laat zien wat hij van plan is en of dit

past in de ontwikkelingsrichting en geeft daarbij aan hoe de omgeving er beter van wordt.

Bij het opstellen van dit omgevingsplan zullen ook wij als groene organisatie betrokken worden om die ontwikkelingsrichtingen mee vorm te geven en de randvoorwaarden hierbij op te stellen. Aan de ene kant biedt het kansen om nieuwe uitdagingen mogelijk te maken, maar het is natuurlijk wel belangrijk om daarbij de vinger aan de pols te houden.

Tekst: Theo Bienen

De muurhagedis van Dinther: allochtoon of autochtoon?

De “ontmoetingstuin”, een initiatief van Cultureel Centrum Servaes, is een ontmoetingsplaats en thuisbasis voor allerlei verenigingen in het dorp en speelt een belangrijke rol in het drukke, sociale leven van Dinther. Elementen als volkstuinen met vergeten groenten; op omliggende gronden in eigendom van de kerk zijn bloemrijke akkerranden, een ‘Servaes’-wandelpad, en een poel aangelegd en knotwilgen geplant. Op dit terrein bevindt zich ook het oude knekelhuis, dat ingericht zal worden als informatiepunt en voor promotiedoeleinden van o.a. IVN Bernheze. Op en in de eeuwenoude kerkhofmuren, en zelfs tussen en op de grafstenen op het kerkhof, leeft al vele decennia een populatie muurhagedissen.

Kadootje

Terwijl van Brabant alleen de levendbarende hagedis en zandhagedis bekend zijn.

Er was nooit melding gemaakt van deze populatie, omdat men in de veronderstelling verkeerde, dat het normaal was, dat ze er zaten. Ze zitten er al zolang; dan zal het op andere plaatsen ook wel zo zijn. Maar hoe komen ze hier, toch redelijk geïsoleerd. De muurhagedis is een kadootje uit het zuiden, normaliter migrerend via rotswanden en muren. Het verspreidingsgebied wordt aan de noordelijke kant begrensd door een gemiddelde juli-temperatuur van 18 C. Dat is het gemiddelde waar de temperatuur in die maand niet onder zakt. De verspreiding in de Benelux en Duitsland blijft beperkt tot de relatief warme rivierdalen van Rijn, Moezel en Maas, en hun zijrivieren. De noordelijkste, natuurlijke populaties leven geïsoleerd o.a. in de omgeving van Maastricht. Natuurlijke uitwisseling is niet langer mogelijk.

Uitsterven

Oorspronkelijk leefde de muurhagedis op warme stenige plekken als rotswanden, later op stadsmuren en vestingwerken; in de moderne tijd op bedrijventerreinen, spoorwegemplacements en beschoeiing van de Maas. Door verbetering van de biotoop en waarschijnlijk ook het warmer worden van ons klimaat is de populatie na 1995, met vrees op uitsterven, uit een diep dal geklommen en flink gegroeid: tot enkele honderden nu.

Verstekeling

Al sinds eeuwen is er contact tussen de Sint Servaasbasiliek in Maastricht en de Sint Servatiuskerk in Dinther. Het is dus aannemelijk dat er over en weer gesjouwd is met bouwmaterialen voor nieuwbouw of herstel. Zulk zwaar transport gaat dan het makkelijkst met dat wat voorhanden is, het water: via de Maas naar Den Bosch, vandaar verder over de Aa. In later tijd kwam daar de Zuid-Willemsvaart nog bij. Met meerdere transporten kunnen de hagedissen als ‘verstekeling’ zijn meegelift.’

Monstername voor DNA onderzoek (foto: RAVON)

DNA onderzoek

Wordt deze veronderstelling bevestigd door het DNA-onderzoek, dat op initiatief van RAVON heeft plaatsgevonden?

Vrij vertaald kan worden geconcludeerd: “dat de muurhagedissen van Dinther hun oorsprong vinden in vooroudelijke populaties, die zich bevonden in Oost- en West Frankrijk. Vermoedens dat het hier op basis van de reeds lange aanwezigheid van de populatie (>30 jaar) kan gaan om een autochtone populatie, worden door de verkregen onderzoeksgegevens ontkracht”.

Tekst: Nico Anker

Foto's: Eric Kaelen

Bronnen:

-nr 188 / herfst 2015 “Natuur dichtbij huis” van Brabants Landschap

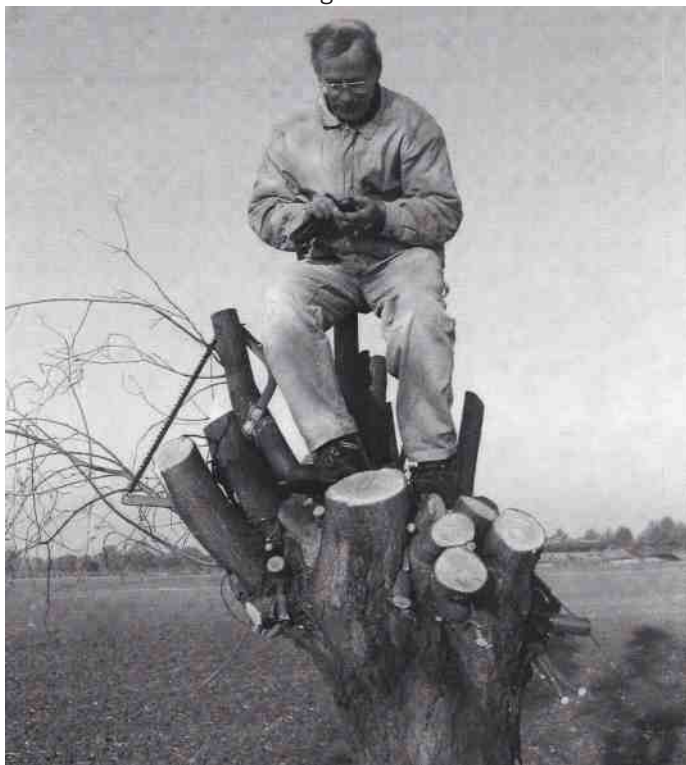
-Spikmans, F. & Joop Ouborg Genetisch onderzoek muurhagedissen in Nederland t.b.v. risicoanalyse geïntroduceerde exotische muurhagedissen en genetische vitaliteit autochtone populatie Maastricht; stichting RAVON Nijmegen.

Interview met Martien van Helvoort

Martien is een van de eerste leden van ons IVN. De natuur had bij hem al vroeg zijn belangstelling. Want toen er hier nog geen natuurvereniging was, was hij al lid bij het NMC in Schijndel. Daar had hij al enkele cursussen gevolgd om de planten te leren herkennen, maar zodra hier een IVN werd opgericht kwam hij bij ons.

VENEL

Hij begon er meteen, hoewel met een korte pauze, bij de werkgroep VENEL, die het landschap onderhoudt. In het begin voornamelijk bij de Klotbeek later zijn er ook de vele wilgen bij gekomen. Hij is niet te beroerd om in een wilg te klimmen en daar de zaag te hanteren.

Anekdote

Een anekdote die hij graag vertelt: eens was hij in een wilg aan de Oude Beemdse weg niet aan het zagen maar aan het bellen, want hij moest de koffie bij Jo bestellen. Dat duurde nogal lang omdat de telefoon uit viel. Ja.. Ja.. zeiden we en maar kletsen en niet werken. Toevalligerwijs heeft Peter Leijendekkers het gebeuren vast kunnen leggen met een foto (zie hier boven).

Bagagewagen

Ook was hij voorheen bereid om voor het materiaal van de VENEL zijn bagagewagen ter beschikking te stellen. Hij stalde die bij zijn huis, terwijl hij ook het materiaal onderhield. Maar om hem wat meer te ontlasten hebben we in 2011 een bagagewagen aangeschaft

Gidsen

Vanwege zijn leeftijd is hij met de VENEL gestopt. Hij was echter wel bereid om voor de VENEL in de wintermaanden wekelijks de koffie te verzorgen, zodat de kontakten nog blijven. Naast dit werk bij de VENEL is hij, na een korte cursus gevolgd te hebben, gaan gidsen o.a. bij het kasteel en bij de Kilsdonkse molen. Maar ook dit wil hij gaan minderen.

Koffie!!!

Andere activiteiten

Naast het IVN is hij al jaren actief in de parochie en vervult hij er samen met anderen diverse functies. Zo is hij er lector en koster en haalt hij enkele keren per jaar de kleding op.

In de heemkundekring is hij vooral bezig met het verzamelen van archeologisch materiaal.

Toevalligerwijs heeft hij vlakbij zijn woning op het Retsel veel scherven gevonden. Maar ook op andere plekken zoals bij het kasteel en bij de Boterweg. In de heemkamer is daar deels een vitrine voor ingericht zelfs met materiaal uit de 2e Wereldoorlog. Thuis werkt hij regelmatig in zijn moestuin en maakt hij bijzondere kunstwerken van de boomwortels uit eigen tuin. Niet in het minst gaat zijn aandacht natuurlijk ook uit naar zijn kinderen en kleinkinderen, waar ze beiden regelmatig naar toe gaan. Hopelijk kunnen ze nog lang van hen genieten.

Kunst in zijn tuin

Tekst: Peter Kriele

Monumentale beuk tegenover het kasteel moet om

De bijna 200 jaar oude beuk aan de Noordzijde van het kasteel staat er slecht voor. Er zijn al enkele dode takken afgezaagd maar er komen steeds weer nieuwe dode takken bij. Vermoedelijk heeft deze beuk veel geleden bij de laatste restauratie van het kasteel in 2003-2004. Toen is lange tijd de gracht droog gelegd en moest de beuk het een tijdje zonder water doen.

Gevaar

Het gevolg van deze situatie is dat de boom ziek is. Dat is ook duidelijk te zien aan de zwammen die erop staan, vermoedelijk de *Phytophthora ramorum*. Hij loopt op den duur teveel gevaar op voor bezoekers, omdat er ook een voetpad langs loopt.

Het Brabants Landschap maakt zich hierover ook zorgen en zal de boom laten kappen. Ze willen er wel een veel - jonger exemplaar voor in de plaats zetten.

Het gebeurt natuurlijk vaker dat zieke beuken gekapt worden. Zo zijn in 2004 zieke beuken bij kasteel Stapelen in Boxtel gekapt en in 2015 is een 250 jaar oude beuk bij kasteel Heeze omgewaaid en in 2016 een beuk in Aldendriel gekapt

Baron André van den Bogaerde van Terbrugge

De beuk is waarschijnlijk na 1835 geplant toen de eerste gouverneur van Noord-Brabant baron André van den Bogaerde van Terbrugge eigenaar van het kasteel werd. Een nader dendrochronologisch onderzoek zou daar uitsluitsel over kunnen geven.

Zeldzaam

Het is een zeldzaam exemplaar omdat hij bestaat uit twee rode en een groene beuk. Dat is gebeurd door diverse enten op de onderstam te zetten. Dit was begin 19e eeuw een traditie voor bomen die geplant werden op zeer markante punten. Dat is goed te zien op de foto uit 1937 (waar twee mannen tegen de voet van de boom zitten). Overigens zie je op die foto dat op de onderstam initialen zijn ingekerfd. Dat was toen en eigenlijk nu nog steeds in zwang. Naarmate de boom groeit worden die letters dan groter.

Beuk in 1937

Commotie

Tot de tachtiger jaren van de vorige eeuw stonden op hetzelfde pad nog enkele veel jongere paardenkastanjes. Die zijn toen weggehaald. Blijkbaar om het zicht op het kasteel te verbeteren. Daar was onder de bevolking wel enige commotie over. Natuurlijk bleef de beuk gespaard.

foto: R.de Visser 1970

foto: Peter Kriele 2016

Kunst

Op oude foto's van het kasteel is de beuk vaak te zien. Ook tekenaars hebben belangstelling voor deze boom gehad. Zo is er een teken-collage van de prachtige stam van deze beuk gemaakt door Kees van der Knaap uit 's-Hertogenbosch. Hij heeft zijn atelier in De Gruyterfabriek daar.

Teken collage: Kees van der Knaap

Tekst: Peter Kriele

INDIEN ONBESTELBAAR: ANTON DERKINDERENSTRAAT 12
5473 BC HEESWIJK-DINTHER

Steun ons

Leden €24,- per jaar
Huisgenootleden €14,- per jaar
Jeugdleden en studenten € 12,- per jaar

Je krijgt het contactblad **BLADGROEN** van IVN Bernheze twee maal per jaar thuis gestuurd.
Vanuit IVN Nederland krijg je vier maal per jaar het blad 'Mens en Natuur'.

Wil je lid worden?
Vul dan het inschrijfformulier op de website in en stuur dit op naar het secretariaat. Je bent van harte welkom.

Schenken & Giften:

IVN Bernheze is een ANBI
(Algemeen Nut Beoogde Instelling)
Dit heeft fiscale voordelen voor de Nederlandse
belastingbetaler die een gift doet aan onze vereniging.

IBAN-nummer NL97 RABO 0111 6106 80
t.n.v. IVN Bernheze te Heeswijk-Dinther

Namen en Adressen

BESTUUR

Voorzitter: Joost Willems,
06-54397753, willemsjw@hotmail.com
Secretaris: Nico Anker,
06-22121753, nicoanker57@gmail.com
Penningmeester: Pim Willems,
06-30828328, pimbotjuh@hotmail.com
Bestuurslid: Ien van Grunsven,
0413-341741, adenienvangrunsvan@home.nl
Bestuurslid: Mariken Ruiter
06-24674610; marikenruiter@zonnet.nl
Bestuurslid: Léon Weeterings,
06-12711074, leon.weeterings@home.nl

CORRESPONDENTIEADRES

Anton Derkinderenstraat 12 5473 BC Heeswijk-Dinther
ivnbernheze@gmail.com

VERENIGINGSGEBOUW

Cultureel Centrum Servaes
Raadhuisplein 24
5473 GC Heeswijk-Dinther

WEBSITE

www.ivn.nl/bernheze
Voor achtergrondinformatie, nieuws en activiteiten.

WERKGROEPEN

Venel: Harry van der Pas,
06-52317518, ahmvanderpas@planet.nl
Jan Dortmans,
0413-350764, jandortmans@home.nl
Natuurontwikkeling & Gemeentelijke plannen:
Theo Brienens,
06-28666257, tbrienens@home.nl
Jan van den Broek,
0413-292187, jhmvandenbroek@gmail.com
Vlinders & Libellen: Fons Jacobs,
0413-292738, gerryfons@telfort.nl
Weidevogels: Laura van Venrooij
06-23541158, lauraven@home.nl
Uilen Heesch & Nistelrode: Eric van Dijk
06-44734096, e.van.dijk@home.nl
Uilen Heeswijk-Dinther: John Davies
0413-292839, familiedavies@home.nl
Berminventarisaties: Fons Jacobs,
0413-292738, gerryfons@telfort.nl
Bibliotheek: Peter Kriele,
0413-292387, peterkriele@gmail.com
Wandelpaden: Henk Bronts,
0413-229533, wandelnetwerk@ivnbernheze.nl
Excursies & Natuurgidsen: Cent van den Berg,
0413-229504, centvandenbergh@me.com
Contactblad: Eric Kaelen,
redactie.bladgroen@gmail.com
Website: Léon Weeterings,
06-12711074, leon.weeterings@home.nl